

А. Қабылова¹, Р. Рашимбетов¹, А. Танабаева^{2*}

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ.

²Абай атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

*e-mail: inara2005@mail.ru

**«МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫ АЯСЫНДАҒЫ
ИСЛАМНЫҢ ЫНТАЛАНДЫРУ ҚЫЗМЕТІ**

Ұсынылып отырылған мақалада халқымыздың дәстүрлі танымы мен діни ұстанымдары тоғысатын ұлттық менталитетін, құндылықтық бағдарларын пайымдау хақында ынталандыру шараларын, исламдағы мотивация тұжырымдамасы мен оны «ұлттық бірегейлікті сақтау» үшін ұлттық модельді насихаттауға қабілетті креативті ойлау жүйесі арқылы зерделеуге қадам жасалды. Себебі бұл мәселе қазіргі таңда жеткілікті деңгейде зерттелмеген. «Құран» мен шариғат талаптарын заманауи сұраныстармен байланыстыра отырып, қоғам өкілдерінің қажеттіліктері мен тілектерін ынталандыру, олардың алға жылжуына түрткі болатын ерекше ой мен пайым деңгейін дамыту үшін білім мен зердені орнықтыру кезек күттірмейтін мәселе. Осы нысанаға жету үшін әдебиеттерге жан-жақты шолу жасалды, ғылыми журналдар мен ғаламтор мәліметтері қолданылды. Тұжырымдамаларымыз дәлелді болу үшін «Құраннан» түпнегізді мәліметтер алынды. Зерттеу барысында Ислам өзінің ізбасарлары арасында ынталандыруды насихаттауда бағалауға тұрарлық бағытта екеніне ерекше назар аударамыз. Жалпы пайымдайтын болсақ, Алла Тағала адамдарды «Өзінің сөзін мойындап, оны орындау үшін» жаратты. Ол үшін белгілі бір сыйақы ұсынады. Ал, оның өсиетін орындамау салдарынан қорқыныш тудыратын ойларға қозғау береді. Олай болса бұл тезис адамзаттың жер бетінде және кейінгі өмірінде тыңғылықты зардапсыз күн кешуіне итермелеудегі исламның рөлін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Күтілетін нәтиже – адам мотивациясы мен мінез-құлқын түсінудегі білім мен зердені орнықтырған сәтте айшықтала түседі.

Түйін сөздер: «Мәңгілік ел», мотивация, креативті ойлау, Маслоу теориясы, тайм-менеджмент.

A. Kabylova¹, R. Rashimbetov¹, A. Tanabayeva^{2*}

¹Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, Kazakhstan, Nur-Sultan

²Abay Kazakh National Pedagogical University, Kazakhstan, Almaty

*e-mail: inara2005@mail.ru

Islamic motivation in the framework of the idea «Mangilik el»

This article presents the development of a national mentality and values that combine traditional and religious beliefs, as well as the motivational concept of Islam. This issue is currently not sufficiently studied. It is extremely important to use the theory of knowledge to stimulate the needs and desires of representatives of society, linking the requirements of the “Koran” and Sharia with modern requirements, to develop a special level of thinking and reasoning that contributes to their promotion. To solve this problem, was done work on the review and study of literature, scientific journals and online sources. For the reliability of the research, information from the “Koran” itself was used. In the course of the study, we pay special attention to the fact that Islam is a value reference point. To summarize, Allah created people to “recognize and keep His words”. For this, he offers a certain reward. However, the thought of not following his instructions causes fear. However, this thesis provides a deeper understanding of the role of Islam in the pursuit of a healthy and meaningful life on earth and in the afterlife. The expected result manifests itself as soon as you establish knowledge and understanding of human aspiration and behavior.

Key words: “Mangilik el”, motivation, creative thinking, Maslow’s theory, time management.

A. Кабылова¹, Р. Рашимбетов¹, А. Танабаева^{2*}

¹Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Казахстан, г. Нур-Султан

²Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Казахстан, г. Алматы

*e-mail: inara2005@mail.ru

Мотивация ислама в рамках идеи «Мәңгілік ел»

В данной статье исследуется развитие национального менталитета и ценностей, сочетающих в себе традиционные и религиозные верования, а также мотивационную концепцию ислама. Данный вопрос в настоящее время недостаточно изучен. Крайне важно использовать теорию

познания, чтобы стимулировать потребности и желания представителей общества, связывая требования «Корана» и Шариата с современными требованиями, развить особый уровень мышления и рассуждения, способствующий их продвижению. Для решения этой проблемы была проделана работа над обзором и изучением литературы, научных журналов и онлайн-источников. Для достоверности исследований была использована информация из «Корана». В ходе исследования мы обращаем особое внимание на то, что Ислам является ценностным ориентиром. Если обобщить то, что Всевышний Аллах создал людей, чтобы они «признавали и соблюдали Его слова». За это он предлагает определенную награду. Однако мысли о невыполнении его наставлений вызывает страх. Тем не менее, этот тезис дает более глубокое понимание роли ислама в стремлении к здоровой и значимой жизни на земле и в загробной жизни. Ожидаемый результат проявляется, как только вы устанавливаете знания и понимание человеческого стремления и поведения.

Ключевые слова: «Мәңгілік ел», мотивация, креативное мышление, теория Маслоу, тайм-менеджмент.

Кіріспе

Заманауи талаптарға сай әрбір қазақстандықтың санасын рухани жаңғыртудың бірнеше бағыты айқындалған. Соның бір бағытының мәні – сананың ашықтығы, яғни әлемде не болып жатқанын түсіну, жаңа технологиялық тәртіптің ағыны тасымалдап әкеле жатқан өзгерістерге дайын болу, басқалардан үйрену, озық тәжірибені қабылдау. Осындай аксиомалық байлам беруге ешқандай кедергі жоқ деуге толық негіз бар. Кесіп айтқанда, экономикалық-саяси бағытта алға ұмтылу – ең әуелі рухани құндылықтар талабына сай келетін қоғамдық таным мен болмыс деңгейінің мәртебесіне байланысты болмақ. Ұлттық жаңғырудың басты шарты – жеке ұлттық код ұғымымен айғақталатын бірегей мәдениетімізді сақтап қалу. Тәуелсіз еліміздің ертеңі үшін бұлдыр түсініктен түңіліп, болашақтың күре тамырына балта шабатын көмескі адасулардан алшақтап, тарихи алтын көмбелерімізге мархаббат көрсетіп, оны заманауи талаптарға бейімдеп, тарихи сабақтастықтың көпірін жаңартып, тәуелсіз сана деңгейінде ой толғамдарымызды мәлімдейтін, қатпарлы түйіндеріміздің әуелгі де баянды лепесін білдіретін уақыт жетті. Бұл үрдіс біртіндеп талғамы жоғары жаңа санаға пәрменді орнығып, киелі мұраға кәміл сенетін қоғамның кемел тұлғаларын дайындайды. Осы орайда жас ұрпақ прагматикалық құндылықтарға мән беретін тұтынушылық және еліктегіш сананың құрықтағыш құрығынан сытылып шығып, өз дүниетанымын жаңғыртып, имандылық қағидатын меңгеру сатысында, діндарлық кеңістігін кеңейтуге мүдделі ұйғарымға келері хақ. Зымыраған уақытта адам баласы биологиялық және психологиялық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін көптеген ынталандыру, яғни мотивациялық тәсілдерге жүгінеді. Бұл жолда дәстүрлі ой-

лау жүйесіне бағынбайтын креативті ойлану – жаңашыл құбылыс, ол аса күрделі феномен бола отырып, қажеттілік құралына айналады.

Әдіснама

Ұсынылып отырылған мақаланы зерттеу барысында салыстырмалы талдау, аксиологиялық талдау, нақтылық пен даму принциптерін жүйелі тұрғыда қарастыру сияқты ғылыми әдістер қолданылады. Еңбектің әдіснамалық негізіне дінтанушылардың ғылыми еңбектері мен ислам дінінің негізгі дерек көзі Қасиетті Құран кеңінен пайдаланылды.

Исламдағы мотивация тұжырымдамасы

Ислам – Жаратушымыздың адамзатқа берген өмір сүру үлгісі, ал мұсылман адам өзінің күнделікті өмірінде тыныштықты сақтап қалуға тырысады, егер олар жаратушының меңзегенімен жүретін болса, оларға жұмақтан орын белгілеу туралы сияқы уәде етіледі. Құранға сәйкес Алла Тағала адамды басқа тірі жан иелеріне қарағанда өзгеше сипатты жаратты, тәнмен қоса саналы рух берді. Бұл ілімдер Мұхаммед пайғамбар арқылы адамзатқа жеткізіліп, ол бір кітапқа топтастырылып, Құран кітап түрінде бізге танылды. «Бұл кітап (Құран) ешқандай шек-шүбәсіз, тақуаларды тура жолға бастаушы. Олар ғайыпқа сенеді, намаз оқиды, өздеріне берген ризықтан (Алланың жолына арнап) жұмсап тұрады. Олар саған түскен кітапқа және сенен бұрынғыларға түскен кітаптарға сенеді, ақыретке күмәнсіз сенеді» (Құран Кәрім: 3) делінген Бақара сүресінде. Қасиетті кітапта адамға қажетті барлық арман тілектердің жауабы табылады, әлеуметтік-экономикалық аспектілер қарастырылып, тұлғалардың физикалық және психологиялық әл-ауқаты айтылады. Алла Тағала адамды ең ізгі мақсаттар үшін жаратты. Өмірдің өзі – ислам дінін ұстанушылар үшін ынталандыру нысаны. Жәннат пен тозаққа қатысты аспектілердің өзі адамның мінез-құлқын

қалыптастыру мен басқаруда мотивациялық фактор ретінде жүреді.

Исламдағы мотивацияның ертерек мысалын Адам ата мен Хауа ана оқиғасымен байланыстыруға болады. Құранда айтылғандай олар шайтанның азғыруына еріп тыйым салынған жемісті жеп, Аллаға мойынсұнбады және соған сәйкес жазаланды. Бұл туралы Ағраф сүресіндегі «Қиямет күні олардың ахуалын оларға біліктілікпен айтып береміз. Біз олардан алыстаған емеспіз» деген жолдардан байқаймыз (Құран Кәрім: 152).

Кейбір спецификалық аяттар мен хадистер адамдарды ынталандыруда маңызды рөл атқара отырып, үлкен идеяларға жетелейді. Бұл тұрастында Әнғам сүресіндегі (6: 160) «Бір жақсылық іс істеген адам он есе сауапқа ие болады. Бір жаманшылық істеген адамға тек істегеніне лайық жаза беріледі, оларға әділетсіздік істелмейді» (Құран Кәрім: 151) дегенге көңіл бөліңіз. Бұл аяттың концептуальды мәніне үңілетін болсақ, әрбір адам өзінің жақсы немесе жаман әрекеттері үшін міндетті түрде жауапқа тартылады. Сол сияқты жамандық жасаудан бас тартып, қалыс қалғандар сауапқа бөленеді. Мүміндер үшін жамандық жасаудан аулақ болып, жақсылық істерге көбірек ұмтыла отырып, Алланың сауабы мен уәдесіне талпыну мотивацияның ең шебер үлгісі болмақ. Жаратушының жариялаған марапаттары мен бұйрығы ізбасарларының санасы мен мінез-құлқына әсер етіп қана қоймай, мотивацияны күшейтеді. Бұл туралы хадистерде «Кімде кім жақсылық жасауға ниеттеніп бірақ жасамаса, Хақ Тағала оны толық жасалған бір жақсылық есебінде жазады. Егер жақсылық жасауды ойға алып, оны жүзеге асырса, Алла Тағала сол бір ғана жақсылығы үшін он сауаптан бастап, жеті жүз есеге дейін, тіпті, одан да еселеп сауап жазады. Ал егер іштей ұйғарған жамандығын жасаса, Алла Тағала сол жамандықты ғана жазады» деген (Бұхари, Рикак: 31; Муслим, Иман: 207) (Имам Нәуәуи, 2014: 18).

Егер адам қандай да бір амал жасаса, Алла Тағала оған разы болып, игі істері үшін марапаттай ма, жоқ па? Алланың разылығын алмағандар дұрыс емес әрекеті үшін жазаланады ма? Бұл туралы Бақара сүресінің 30-аятында келесідей түсіндіріледі: «Кезінде Раббың періштелерге: «Мен жер жүзінде халифамды белгілеймін» – деген еді. (Сонда періштелер) «Жер жүзінде бұзықтық істеп, қан төгетін біреуді жаратасың ба? Ал біз сені ерек деп ұлықтап, пәк деп мадақтаймыз» – деді. Алла: «Ақиқатында сендер білмегенді мен білемін» – деді (Құран Кәрім:

7). Бұл аятта Алла Тағала жер бетіне өзінің хабарын жеткізетін және адамдардың игі істер жасауына мұрындық болатын жол көрсетушіні, яғни мотиваторды жөнелтетінін мәлімдейді. Періштелер болса тағайындалатын халифке қатысты шешімге алаңдаушылық білдірді. Бірақ жасырын және көрінетін нәрселерден хабардар, өткеніміз, қазіріміз бен болашағымыз туралының барлығын білетін Алла Тағала бейбітшілік хабарын ұрпақтан ұрпаққа тасымалдайтын, адамдардың дұға қылып игілікті істер жасауына талпындыратын елші келбетінің талқыланбайтындығын кесіп айтады. Кейін Юнус сүресінде (10: 2) «Өзіңдеріңнен бір кісіге: «Адамдарды (Алланың азабынан) сақтандыр, иман келтіргендерді Раббыларыңның қасында олар үшін жоғары мәртебе барлығымен қуандыр» деп хабарлағанымызға бұл адамдар таңырқай ма? Кәпірлер: «Бұл әшкере сиқырлық» деді» (Құран Кәрім: 209) деген Құранның мәтініне үңілсеңіз – Оның ізімен жүріп, еліктеп, мүміндерді шабыттандыру үшін Пайғамбардың белгіленгені айтылады (Abdullāh, 2015). Бақара сүресінің тағы бір аятында (1: 148) жақсы іс жасауға ұмтылындар, жақсы іс жасауға бәсекелес болындар деп ынталандырады. Құрандағы анықтамасы: «Әр адамның бет берген бір құбылысы бар. Жақсылыққа асығындар. Қайда барсаңдар да, Алла бастарыңды бір жерге келтіреді. Алланың барлық нәрсеге құдіреті жетеді» (Құран Кәрім: 24). Әли Ғимран сүресінің 133-аятында «Раббыларыңнан, жарылқауына және тақуаларға арналған, кендігі аспан мен жердей келетін Жұмаққа асығындар» (Құран Кәрім: 68) деп кешірім мен сауап іздеуде адамдардың бір-бірімен бәсекелес болуына жігерлендіреді (Mohamed: 6). Осы нұсқаулар мен уәделер игі істер жасауға қосымша түрткі болады.

Ахзаб сүресінде (33: 21) Алла Тағала жіберген пайғамбарының мінсіз жүріс-тұрысы мен моральды келбетін ерекше атап өтеді. Үлгі ретінде көрсетіп, адамдарға оның мінез-құлқы мен ғажайып істеріне еліктеуді ұсынады. «Расында сендер үшін, Алладан ақырет күнінен үміттенгендер мен Алланы еске алып тұратындар үшін Расулуллада әлбетте тамаша өнегелер бар» (Құран Кәрім: 421) деген үндеуді түсінген жамағат міндетті түрде құлақ асып, Алла мен ақырет күніне үміт артары айғақталады. Сол сияқты жақсылыққа шақыратын, қателік жасаудан алыс болуға итермелейтін, жағымсыз жазалар туралы алдын ала ескертетін, пайғамбардың өмірлік ісі мен оның ілімдерінің әр түрлі аспектілерін қамтитын хадистер көптеп

кездеседі. Әбу Нурәйра: «Пайғамбарымыз: «Жұмаққа жүрегі құстың жүрегіндей адамдар кіреді (ғалымдардың айтуынша олар жүрегі бейне бір құстың жүрегіндей дір-дір етіп, Алланың бұйрықтары мен тыйымдарына аса сақ қараған, әрі әрдайым Аллаға тәуекел етумен болғандар) (Муслим, Жәнна, 27) деген хабарды бізге жеткізді (Имам Нәуәуи 2014: 48). Тағы бір хадисте «қызметкердің жалақысын тері кепкенше беру керек» (Ибн Маджа, Сунан) делінген, бұл адамдардың құқықтарын құрметтеудің көрінісі және тиесілі төлемдер уақтылы берілсе наразылық білдіруге жол берілмейді, оларды шынайы еңбек етуге ұмтылдырады деп түсіну керек.

Адамгершілікке толы мінез-құлық – табысты өмірдің іргетасы. «Шын мәнінде Алла Тағала сендердің дене-бітімдеріңе де, түр-тұрпаттарыңа да емес, жүректерің мен істеріңе қарайды». Алайда нақты өмірде адам моральды дилеммаға тап болуы мүмкін. Осындай жағдайларда Қасиетті Құран мен хадистер ұсынатын сыйақы мен жазаның мотивациясы мінез-құлықтық тәртіпке көп септігін тигізеді. Себебі базалық адами психика сыйақы мен жазалау негізіне сүйене отырып, шешім қабылдайды. Қазіргі заманғы әсерлі де танымал психолог Б.Ф. Скиннер өзінің «Beyond Freedom and Dignity» еңбегінде «дұрыс әрекет» немесе «бұрыс әрекет» ұғымына эксперимент жүргізе отырып, барлық қабылданған шешімдер «сыйақы» мен «жазалаудың» нәтижесі деп дәлелдейді. Скиннер ислам дінін көптеген ережелер мен нормалардың жиынтығы топтасқан құзырлы агенттік ретінде қарастырады, яғни адам психикасын зерттеу барысында ислами қондырғыларды «жағымды», «жағымсыз» форматта пайдаланып көрген. «Адамның ғылыми көзқарасы қызықты мүмкіндіктерді ұсынады. Адамның адамнан нені жасай алатынын әлі көрген жоқпыз» деген қорытынды береді. Скиннердің теориясын жалғастырушы Сильберман да дәстүрлі діндер мен институттар адамның мінез-құлқына, ойлау қабілетіне және эмоцияларына әсер етуі әбден мүмкін деп қолдау көрсетеді.

Адамзат ерік-жігері мен ақыл-парасаты арқылы материалды қажеттіліктеріне қол жеткізеді, әділдік пен әділетсіздіктің және адалдық пен арамдықтың ара-жігін ажыратады. Мұсылман кісінің әрбір әрекетінің ең үлкен уәжі – бұл Алланың разылығы. «Жаратушы бәрін біледі және бәрін көреді» деген сенім. Бұл сенім жүрекке орнығып, Жоғары болмыстың наразылығын тудыратын кез келген іс-әрекетті тоқтатады.

Жақсылық жасауға бағытталған ниет Алланың разылығы үшін жасалады. Әнастан жеткен хадисте Мұхаммед пайғамбар: «Алла Тағаланың: «Егер құлым Маған бір сүйем жақындаса, Мен оған бір шынтак бойы жақындаймын. Егер ол бір шынтак бойы жақындаса, Мен оған бір құлаш жақындай түсемін. Маған жүріп келсе, Мен оған жүгіріп келемін», – деп айтқанын жеткізді» делінген (Бұхари, Таухид, 50) хадистерді мүміндер әлбетте назарда ұстайды.

Исламдық тұрғыдан мотивация көп зерттелмегендіктен бұл ізденіс салыстырмалы түрде Қазақстан ғылымы үшін жаңа зерттеу саласы болып табылады. Ол Құран, хадис және сүннеттегі маңызды уәждемелік жағдайларды жан-жақты талдау барысында мотивация мәнмәтіні арқылы исламның бейбітшілікті қамтамасыз етуге қосқан оң үлесіне тоқталу жүзеге асырылған кезде нақтыланады. Адамзаттың дамуы бейбітшілік жағдайда ғана өз мәресіне жетеді деген ислами тұжырымдама он төрт ғасыр бойына ынталандыру ырғағын бір сәтке де әлсіреткен емес. Христиандық пен иудаизмнің тарихы да осы үрдістермен қат-қабат байланыста екенін заманауи батыстық зерттеушілер назардан тыс қалдырмайды. Исламдағы мотивацияның христиандық пен иудаизмдегі ұстындармен туыстық сипатта екенін естен шығармағанымыз дұрыс.

Мотивация – мақсатқа бағытталған, жол жөнекей мінез-құлықты қалыптастыратын әрекет күші. Адамның таңдаған бағытын анықтайды және неге сол бағытты ұстанғанына жауап беретін жетек құралы. Күнделікті өмірде адамдар үнемі ынталандырушы және қозғаушы факторларға тап болады. Ең әуелі отбасын қамтамасыз ету үшін жұмыс істеп, ақша табуды көздейді, егер шаршаса кезекті демалыс пен үстеме жалақыға ұмтылады. Мотивация – адамның іс-әрекетіне деген сенімділікті талап етеді, сонымен қатар жетістік факторы ретінде қызмет атқарады. Тарихи мысалдарға қарасақ, мотивацияның үлкен деңгейін танымал көшбасшылар қызметінен аңғаруға болады. Мотивациясы әлсіз адамдардың құлшынысы аз, қажеттілік иерархиясы төменгі деңгейде болады немесе қарапайым қажеттіліктерге қол жеткізуді жалғастыра береді, алайда өмірге теріс көзқараста болып, жеке табыспен шектеледі. Жалпы адамның барлығында нақты әрекеттерге қатысты ерекше қажеттіліктер мен тілектер жиынтығы болады. Осы қажеттіліктер мен тілектер – мотивацияның негізгі қозғаушы күші болып табылады. «Мотивация» сөзі латын тілінен аударғанда «қозғалу» дегенді білдіреді. Қазақ тілінде бұл термин

«ниет», «түрткі», «кірісу», «жігерлену», «ынталану» сөздерінің мағынасына жақын келеді.

Адам баласы биологиялық және психологиялық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін көптеген мотивациялық тәсілдерге жүгінеді. Биологиялық уәждерге адамның негізгі қажеттіліктері «тамақ, су, баспана, жыныстық қатынас, ұйқы, физикалық тәуелсіздік» (Маслоу, 1999) сияқты т.б. ұғымдар жатады. Биологиялық қажеттіліктер қанағаттанарлық деңгейде болса, адамның өмір сүруі жеңілдейді. Ал, психологиялық мотивацияға жетістікке жету, басқалардан ерекшелену, айла-шарғы жасау күйлері жатқызылады. Алайда, осы екі бағытқа қарағанда діни мотивация жоғары сатыда, ізбасарларына ерекше деңгейде ықпал ете алады.

Дін адамның мінез-құлқына әсер етіп, барлық дерлік іс-әрекетінің қозғаушы күшіне айналады, адамның тұлғалық өлшемін анықтайды. Олар мыналар: «идеализм, физикалық белсенділік, қызығушылық, күш иесі болу, отбасын құру, тәуелсіз күй кешу, ар-намысты бағалау, қиялға берілу, тәртіп, әлеуметтік байланыс, үнемдеу, кек алу, әлеуметтік мәртебе мен тұрақтылық». Бұл дегеніңіз ислами пайым – адамның өмір сүру себептері мен мінез-құлқы туралы кең идеяларды ұсынады. Осы көрсетілген тапсырманы орындау үшін қажетті мотивация тұжырымдамасы мен маңыздылығын түсіну жеткілікті. Ислам діни адамның дүниеге келуінен бастап, бақилық болғанға дейінгі аралықтағы өмір сүрудің толық үлгісін көрсетеді. Іс жүзінде өмірдің барлық аспектілері Құран мен сүннетте қарастырылған. Алайда ислам дінін әртүрлі дәстүрдегі мәдениет өкілдері ұстағандықтан, осы әртүрлілікке байланысты кейбір мәселелер дауласуға болатын ой мектебін тудырады. Қоғамда өзінді қалай ұстайсың, қоршаған ортаға қатынасың қай дәрежеде, сондай-ақ еңбектің адам үшін қаншалықты маңызды екендігіне баса назар аударады. Ісіне жоғары ынталы болып, социумда сыпайылық танытқанға осы дүниелік және илаһи сыйлар тағайындалады. Биологиялық және психологиялық мотивациялар инстинкт теориясы сияқты аштық пен өлімнен қорғандық уақытша тәсілдері ретінде байқалса, ал мотивацияның діндарлық бастаулары уақытша емес, адам санасына терең орнығып, тұрақты жағдайда болады. Алла Тағала адамды топырақтан жаратты, оған дем салды, дене мен рухының талаптарына сай ерік-жігер мен көрсекызарлықтың арасында өзіне қажетті нұсқаларды таңдай алатын, басқа тіршілік иелерінен ерекше тұратын жоғары деңгейдегі интеллектіні қондырды. Сондықтан

Абрахам Маслоу теориясына жүгінетін болсақ, исламдық мотивация қажеттілік иерархиясын жоққа шығарады, олай болса биологиялық және психологиялық мотивация – ислам мотивациясының алғашқы кезеңдерінде жүретін процесс. Оны бөліп қарастырып, жеке бағыт ретінде талдаудың қажеті жоқ деген пікірдеміз. Ақыл мен рухы бар адам ең әуелі керек шарттылықтарды қанағаттандыру үшін психологиялық деңгейді таңдайды. Маслоудың айтуынша алғашқы қажеттіліктер қанағаттандырылғаннан кейін адам *Нәфс Аммара (Nafs Ammārah)* деңгейінен *Нәфс Лаввама (Nafs Lawwāmah)* деңгейіне өтеді. Бұл деңгейде адам физиологиялық және руханилық қажеттіліктердің арасында торға түскендей күй кешіп, таңдаудың тығырығына тіреледі. Егер адам Алла Тағаланың қалауын орындауға уәжделген болса, мотивацияның ең жоғары сатысы – өзін-өзі тануға *Нәфс ал Мутма'инна (Nafs Al Mutma'innah)* деңгейіне көтеріледі (Маслоу, 1999: 29). Қалай деген күнде де исламдағы мотивация жалпылық нышанды қамтиды, заманауи мотивациялық талаптардың кейбір сұраныстары оның шеңберіне сыймайтын кездері де болады. Мотивацияның өзі оң және теріс түрлері бар. Біреудің тарапынан мәжбүрлеу арқылы қорқыныш, қажеттіліктен – теріс мотивацияның туындауы да мүмкін (Bewley, 1999). Зерттеушілер мұны «ауыр да жағымды» категорияға жатқызады. Себебі кейде теріс уәждеменің әсері оң нәтижеге ұласуы мүмкін. Қазіргі уәждеу нәтижесінің ерекшеліктері бар, заманауи мотивация теориясы – бұл алдыңғы теорияларға қарағанда жетілдірілген тәсіл ретінде көрініс береді. Ол қазіргі психологтардың адам психологиясын зерттеу үшін, миына бақылау жасау арқылы жүргізілген эксперименттерге сүйенеді (Nitin, 2010). Нейропсихология деп аталатын бұл ғылым саласы кәсіпорын басшыларына жұмысты тыңғылықты орындау үшін мотивациялау барысында қызметкерлердің психологиясын түсінуге көп септігін тигізіп отыр.

Құдай адамға ерік бостандығын бере отырып, оның таңдауы өз қалауы бойынша жүретін балама жолдарды да ұсынады. Ол – иман әлсіздігі немесе мүлдем дінсіздік кезінде көрінеді. Діндар мен дінсіздің арасында айырмашылық бар. Ислам сеніміне сай діндар Алланың ықыласын алу үшін жоғары мақсат дәлдігін іздейді. Ақыр соңында Алла Тағала ізбасарларын жақсы білгендіктен, оларды сынау үшін оң және теріс мотивацияларды жөнелтеді. Оны тәубә ету арқылы қабылдайсың ба, жоқ әлде басқа тәсілдермен жеңесің бе, соның түрлі салаларын

көрсетіп, жол таңдаудың терезесін ашады. Олардың сенімдері олардың әрбір іс-әрекеті мен уәделерін басқарады. Алайда ерік бостандығы бар адамдар адасып, бұрыс жолға түсуі мүмкін. Мұндай жағдайда Алла Тағала тәубеге келу мен өкінішке бату арқылы тазару мүмкіндігін береді. Мұсылман сенімінде Рақымы мол Жаратушы кешірімге көпес емес, кешірімі шексіз. Ұтымды ойлауды қажет етпейтін, исламдағы қалыптасқан қондырғы – қайырымдылық жасау. Қасиетті Рамазан айында ислам өкілдері жылдық табысының аз бөлігін мұқтаждарға береді. Зекеттің есептеулі мөлшері бар және ол міндетті. Зекет беруші ішкі қанағаттанушылық теңгерімге қолы жеткізеді. Алла Тағала басшылыққа ала отырып, байлығы мен кіріс көздеріне қолдау көрсетеді деген ой қалыптастырады. Шынтуайтында заманауи мотивациялық теориялардың түп төркінін исламнан іздеген дұрыс. Бұл термин жаңалық емес, ежелден бері келе жатқан адамның инстинкті әрекетінің салдары. Адам ата мен Хауа ана мысалына қайтып оралсақ, екеуі тәубе етіп, кешірім сұрағанда Алла Тағала кешірді, бірақ жер бетінде өмір сүру белгіленді. Осы оқиғада болған барлық жағдайлар мотивация туралы түсінік қалыптастырады. Бұл шайтанның теріс уәждемесінің көрінісі. Теріс уәждеменің бұл тұжырымдамасы жамандық жасаудан сақтайды және тақуалыққа шақырады. Бұл оқиға кешірім сұрау мүмкіндігінің бар екендігіне деген үміт белгісін білдіреді. Мәида сүресінде «Кімде кім (ұрлық істеп) зұлымдық қылғаннан кейін тәубеге келіп түзелсе, Алла оның тәубесін қабыл алады. Алла шынында бек кешірімді, ерекше мейірімді» (5: 39) дейді (Құран Кәрім: 115). Исламдағы мотивацияны көрсететін тағы бір мысал халиф Омар кезінде болды. Ол Қасиетті Құранды оқып және түсінетін адамдардың азаюына алаңдап, жақсы білетіндерді марапаттап, кейінірек діни білімі жоғарыларды басқаларға үйрету үшін елші етіп тағайындап отырған. Адамдарды ынталандыруда жердегі сыйақылар жүйесін құрды.

Ертедегі мұсылман дәрігерлері халық арасында ынталандырушы рөл атқарды. Түрлі тәжірибелер жүргізді, білімнің берік негізін жасады. Ежелгі мұсылман ғалымдарының жетістіктері дәрігерлік білім алатын студенттер үшін стимул болды. Мысалы, Рей мен Бағдад ауруханаларының басшысы бола жүрып, Әбу Бәкр әр-Рази студенттер өнеге алатын әртүрлі еңбектер жазды. Әйгілі мұсылман дәрігері Ибн Сина кәсіби органың өсуіне үлес қосты, туберкулез бен қант диабетін т.б. ауру түрлерін зерттеді. Философия, математика, химия сияқты ғылым

салаларында тәлімгерлер үшін үлгі болды. Әбу әл-Касым аз-Захрави фармакология, хирургия, онкология және анатомия білгірі болды, жатырдан тыс жүктіліктің болатынын бірінші болып анықтаған. 200-ге жуық хирургиялық аспаптар ойлап тапты. Кітаб әт-Тасриф (Kitab at-Tasrif) еңбегі хирургия бөлімі студенттерінің оқулығы ретінде жүрген. Әбу Маруан ибн Зухр болса тамақтану мен гигиена туралы терең айналысып, пневмония, құлақтың қабынуы, қышыма т.б. ауруларды зерттеп, шәкірттері үшін оқулықтар жазған. Ибн Рушдтың әл-Куллиат (al-Kulliyat) шығармасы медицина саласына қомақты үлес қосты, кейін Еуропа жоғары оқу орындарында оқытыла бастады. Ибн ән-Нәфис қан айналымы саласында жаңалықтар ашты. Осындай ашылымдар өз заманының жастарын селт еткізбей қоймады.

Алланың хабарын жеткізушілер пайғамбарлар деп аталды және олар адамдардың арасынан тақуалығы мен ізгілікті істері үшін таңдалды. Мұхаммед – Алланың соңғы елшісі, Араб түбегіндегі Меккеде 570 жылы дүниеге келген. Меккедегі Ка'ба ол заманда пұтқа табынудың маңызды орталығы болды. Бұл ғимараттың ішінде үш жүзден аса пұттардың сақталғандығы айтылады. Пұтқа табынушы тайпалар арасында су ресурстары мен діни ғибадат бағытында үстемдік ету үшін алауыздық кең етек жайды, құмар ойындар, ішімдік ішуге шектеу болмады, әйелдер кез келген құқықтар мен экономикалық қамсыздандыру тұрғысында еркекке тәуелді еді. Пайғамбардың келуімен жағдай өзгерді. Жұма сүресінде «Алла надандарға өз іштерінен Алланың аяттарын оқып, ұғындыратын, (күнәлардан) пәктейтін, кітапты (Құранды), хикметті үйрететін бір пайғамбар жіберді. Оған дейін олар ашық еді» (62: 2) (Құран Кәрім: 554) деп түсіндіреді. Алла Тағала мен елшісіне мойынсұну тәртібі енгізілді.

Жаннатқа сену – мұсылманның парызы. Жаннаттың сұлулығы мен берекеттері олар үшін игі істер жасауға, Алла Тағала мен елшісінің ілімдерін ұстануға түрткі болды. Ақыретте алатын ләззаттары үшін ынталанды. Сахаббалардың дәрежесі анықталды. Әли-Ғимран сүресінде «Талай пайғамбарлар және көптеген құдайшыл ғұламалар бірлікте соғыс ашты. Олар құдай жолында кездескен қиындықтарға босаңсымады. Әлсіздік істемеді, бас имеді, Алла сабыр етушілерді жақсы көреді» (3: 146) (Құран Кәрім: 69) деген айғақты дәлел келтіріледі. О дүниедегі әсемдік пен байлықтың қол жетімділігі туралы «Әне, соларға іргесінен өзен ағып жататын

Ғадын жаннаты бар. Олар онда алтыннан білезік салады, қалың және жұқа жасыл жібектерден киім киеді, арқалы орындықтарға сүйеніп отырады. (Міне бұл) неткен жақсы сый, неткен жақсы орын» (18: 31) (Құран Кәрім: 298) екені Каһф сүресінде баяндалады. Мұсылмандар үшін тозақ – теріс мотиватор. Ислам дінінде Жаратушы мен жаратылыс арасында тығыз байланыс бар. Жаратушы адамды, періштені, жынды, табиғатты жаратты. Өз кезегінде бұлар Алланың заңдылықтарына бағынып, ұсынылған үлгі бойынша жүргені дұрыс. Алайда адам тандау еркіндігіне ие. Мұсылмандарға әрекет ету еркіндігі берілгенімен, ол әрекеттердің салдары ескертіледі. Сондықтан олардың жаратушыға сүйіспеншілігі игі істер арқылы береке мен рахат көруге ұмтылдырады. Алайда тозақтың болуы мен ондағы қорқынышты жазалар да мінезқұлқына терең әсер етеді. «Тозақ күтіп тұрады. Ол азғындардың барар тұрағы. Олар онда сансыз ғасырлар бойы тұрады. Олардың онда не бір салқынға, не бір сусынға қолдары жетпейді. Қайнап тұрған су мен ірің ғана ішеді» (78: 21-25) (Құран Кәрім: 583) деп тозақ суреттемесі Қасиетті Құранның Нәба сүресінде айтылады. Исламда ақырет өмірі де ынталандыру көзі деп айтуға болады. Ол діннің негізгі ұстанымдарының бірі. Мұсылмандар жердегі өмірді уақытша деп санайды және жер бетіне мәңгілік өмірге дайындалу үшін жіберілгендігін мойындайды. Қасиетті Құран бейбітшілік пен әділдік орнатуды және соған апаратын дұрыс жолмен жүруді бұйырды. Демек, мұсылман адам ислам ілімдеріне қарсы шықпауға, Алла Тағаланың басшылығына бағынуға шақырылады. Жаман істер жасамау туралы ескерту жасалады, керісінше болған жағдайда тозақ отына кіреді. «Біреу Аллаға және оның елшісіне қарсылық қылса, оның тозаққа түсіп, онда мәңгі қалатынын олар білмей ме? Қорлықтың үлкені – эне, сол» (9: 63) (Құран Кәрім: 198). Қасиетті Құранда тозақ отының қаншалықты ауыр болатындығы жайлы жиі айтылғандықтан, тозақ қорқынышы мұсылмандарды жақсылық жасауға, ислам іліміне қарсы шықпауға итермелейді.

Креативті ойлау жүйесі

Алдыға ұмтыла білу қабілетіне ие және болашаққа лайықты мақсаттар қоя білген адамның өмірі мағыналылығы жоғары екендігі барлық мотивациялық еңбектер мен кітаптардың негізгі тақырыбына айналып үлгерді. Осыған керісінше мақсат болмаса, өмір мәңгісіз көмескі сипатта болуы мүмкіндігі жоғары екендігі де ең жиі қозғалатын тұжырымдаманың бірі. Ал,

қазіргі кездегі мақсат пен адам тіршілігінің мотивациялық тұстарын ашу діндар жастардың креативтілік қабілетін дамытуға мол мүмкіндік береді. Алладан келген «оның еңбегінің нәтижесі де алда көрінеді. Содан соң оған сыйлығы, не жазасы толық беріледі» (53: 40-41) (Құран Кәрім: 528) деген аятта әрбір белсенділіктің жазасы мен сыйы бар екендігі баяндалады. Заманауи мұсылман жастары бедел мен ақша туралы ғана ойламауы, керісінше кемелділікке жету жолын іздеуі маңызды. Болашақ үшін еңбек ете отырып, оның ілгері болуына үлес қосу ғажап шешім болар еді. Құранда былай делінген: «Әр адам өз еңбегінің ғана нәтижесінде қол жеткізеді» (53: 39) (Құран Кәрім: 528). Бұл жердегі мәтіннің негізгі мағынасы «ұмтылыс». Ұмтылыстың түрлері көп, мысалы «көптің бірі болу», «танымалдылыққа ұмтылу», «беделді болуды армандау», «бай болу», «қоғамның дамуына үлес қосу», «ақиқатты тану» т.б. Ең маңыздысы ұмтылыстың болуы, сонымен бірге дамудың келесі сатысы келе береді. Сол үшін жоғары мақсаттарды белгілеудің, сол арқылы ой мен қиялдың шеңберін кеңейтудің қажеттілігі ортаға шығып отыр. Мысалы, адам үлкен жоба бастаса, алайда ол сәтсіз аяқталып, күтілген нәтижеге қол жеткізілмесе. Ұжым еңбектің жемісі мен нәтижесіне қарай бағалайды. Ал, жобаға жұмсаған күш, қажыр-қайрат пен уақыт есепке алынбайды. Себебі күтілген нәтиже көзге көрінбеді. Мұндай жағдайда жобаға жауапты тұлға марапатқа ие болмасы анық. Керісінше жобаға бөлінген қаржыны ақтамағаны үшін жұмыстан босатылуы немесе шығынды өтеуі мүмкін. Ал, ислам тұжырымдамасында ақыр заман күні Алла Тағала жұмыстың нәтижесіне ғана қарамайды, ұмтылысты да бағалайды. Ұмтылыс пен қалау адамдардың көзіне көрінбеуі мүмкін, адамдардың көбі оны елемейді де. Әлбетте мұсылман өкілі оны «Алла Тағала көріп тұр, біздің қосқан үлесті сол ғана байқайды! Еңбегімді ешкім бағаламады деп күйзеліске түсу қателік, себебі біз шайтанның азғыруында болып, соның келемежіне құрбан болудамыз. Жалқаулықты доғарып, ақталудан құтылу керек!» деп қабылдайды. Сондықтан, мұсылман адамның ұмтылысы әртүрлі кедергілерге қарамастан Жаратушының бақылауын ескере отырып жол табуды бағыттайды. Ал, жол табу дағдысы креативтілік қабілетпен тікелей байланыстағы ұғым. «Өмірді креативті түсіну үшін адамға батылдық пен күш керек. Креативтілікке арналған көптеген зерттеулер батылдықтың белгілі бір нұсқаларына назар аударады: бұл тәуелсіз болу,

кемедділік, мінездің беріктігі т.б. Адам бұдан былай басқалардың көңілінен шығуға, таны-мал болмай қалам-ау деп қорықпайды» (Маслоу 1999: 80).

Уақыт бір орнында тұрмайды. Оны бағалай отырып, орынды жұмсауды ислам ілімі де назардан тыс қалдырмайды. Ислам ғұламалары қалдырған мағыналы дәйексөздерге мән берсеңіз олар үшін уақытты үнемдеуге не себеп болғанын, қазіргі тілмен айтқанда – мотивациясы не болғанын байқайсыз. Ойшылдардың білімге құштарлығы – шыңға шығуына түрткі болған. Мұндай сипаттағы мотивация – ислам сенімінде «Алла Тағаланың мүміндерге қалаған игілігі негізінде нәсіп болады». Уақыт мотивациясы мен діннің ұштасуы жастардың өз өмірін мағыналы өткізуге жол бастайды. «Бұл қасиетке сабырлылар ғана қол жеткізе алады. Бұл қасиетке ұлы несібе иелері ғана қол жеткізе алады» (478: 35) (Құран Кәрім: 481) деген растама Фуссилат сүресінде берілген. Уақыт көкжиегін анықтау мен уақыт өлшемінің шексіз еместігін білу – мотивациялық ынталандыру арқылы ой-өрісті кеңінен қолдана отырып іс атқаруға тартады.

Қазіргі ағылшынша «time management» – уақытыңды басқару, оны пайдалану тиімділігін арттыру технологиясы деп айтып жүргеніміз жаңашылдық емес, бұл қағидаттың тұжырымдамасы «адам бірде-бір сәтін құлшылықтан өзге бос нәрсемен өткізіп алмауы үшін, уақыттың қадірі мен оның мәнін түсінуі тиіс. Ісі мен сөзінің ішінен алдымен ең маңыздысын орындау қажет. Мұсылман ниеті – амалынан хайырлы» екенін Құран мен хадистер әуелден бастап жүйелеп берген. Мұхаммед пайғамбар өз уақытын ұтымды пайдалана білудің үлгісін көрсетті. Егер уақытты басқару призмасы арқылы мәртебелі Мұхаммедтің өміріне қарасақ, негізгі төрт қағиданы көруге болады: 1. Уақыттың құндылығын түсіну, сондықтан әрбір бос уақытты тиімді пайдалану. 2. Барлық мәселелерде өзінің пайғамбарлық миссиясын басшылыққа алу, осыған негізделген кез келген қызметті жоспарлау кезінде маңызды ойлар мен басымдықтарды құру. 3. Уақытты басқару саясатын құру. 4. Барлық тапсырмаларды уақытында жоспарлау және орындау. Уақыттың құндылығы Құран Кәрімнің көптеген аяттары мен пайғамбардың сөздерінде баса айтылған: «Ғасырмен ант! Иман келтіріп, игі істер істеген, бір-біріне ақиқатты, сабыр-тақатты өсиеттеген адамдардан басқаның барлығы зиян келтіреді» (103: 1-2) (Құран Кәрім: 603). Уақыт туралы тағы бір анықтама Меккеде түскен Зұха сүресінде

«Сәске уақытымен серт; Тым-тырыс кездегі түнмен серт!» (93: 1-2) (Құран Кәрім: 597) деп айтылады. Пайғамбарлық миссия басталғаннан кейін Мұхаммед пайғамбар бүкіл өмірін ислам дінін таратуға бағыттады. Оның өмірінің басты мақсаты – исламға қызмет ету және адамзатқа оның хабарын жеткізу еді. Бұған мынандай аспект кірді: әуелі өзінің жеке тұлғалық рухани жетілуі және үлгі боларлық іс-әрекеттері арқылы басқаларды сенімге шақыру. Аса құрметті пайғамбардың басымдылығы Қасиетті Құранның өсиеттері мен Алламен жеке қарым-қатынасы негізінде құрылды. «Ол мындаған серіктері жиналған соңғы қажылықтағы қоштасу уақытында: «Сіз менің Алланың елшісі ретінде миссиямды орындағаным туралы куәлік етесіз бе? деп сұрады. Әрине бірауыздан «йә» деп дауыстады».

Мұхаммед пайғамбардың немере інісі Ибн Аббас жеткізген хадистердің бірінде: «Жексенбі – тұқым себу және құрылыс салу күні, дүйсенбі – саяхат, сейсенбі – қан тапсыру, сәрсенбі – садақа беру, бейсенбі – әкімдерге жеке сұрақтар қою күні, жұма – үйлену тойы және отбасымен бірге уақыт өткізу, жексенбі – тамақ үшін аң аулау күні» (Сахих әл Бухари хадистері) деп кесте жасалған. Алайда, қазіргі кезде ғұламалар бұл хадисті бұлжытпай басшылыққа алуға шақырмайды. Алайда, хадис белгілі бір қызмет түрлеріне негізделген, апта күндерін бөлу идеясына нұсқайды. Тағы бір хадисте «әр дүйсенбі сайын білім ал» делінген (Феиз әл-Қадр, Мунауи). Уақытты тиімді пайдалануға бағыттайтын хадистер көптеп кездеседі. Пайғамбардың уақытты басқаруы туралы егжей-тегжейлі ақпаратты күнделікті өмірінен алуға болады. Оның кейбір іс-әрекеттері тұрақты немесе төтенше сипатта болды. Төтенше немесе стихиялы шараларға – елшілерді немесе түрлі тайпалардың өкілдерін қабылдау, негізгі қажеттіліктерге байланысты жиналыстар, бейтаныс адамдарға көмек көрсету т.б. Егер бір адам Мединеде бірнеше күн тұра алатын жағдайы болса, онда оның пайғамбармен кездесуі жоспарланған кесте тізіміне енгізілген, ал бір күннен артық қала алмайтындарды кезектен тыс қабылдайтын болған. Мұны Таиф тайпасы өкілдерін қабылдау туралы әңгіме растайды. Бұл тайпаның өкілдері Мединеде біраз болғандықтан, олармен әр түнгі намаздан кейін кездесіп, сөйлесті. Бірде пайғамбар олармен кездесуді бір түнге кейін қалдырған кезде олар «О, Алланың елшісі! Неге сіз бізге әдеттегі уақытта келмедіңіз, кешіккеніңіздің себебі неде?...» (әл-Асир) сияқты мәтіндерден қорытынды жасауға болады.

Исламда намаз оқудың белгілі бір уақыттары белгіленген, әрі сол уақытында орындалуы керек. Осыған орай пайғамбар: «Мұсылманның ең жақсы амалы – мінәжат ету уақыты». Шариятқа сай намазды уақытынан кешіктіруге болмайды. Мұндай нақтылық мұсылман адамға уақыттың құнын түсінуге мүмкіндік береді. Сахбалардың жазбаларында Мұхаммед пайғамбардың күндізгі және түнгі қызметі жоспарланып, сол режиммен жүретіні баяндалады. Жалпы мұсылман емес әлем өкілдері Мұхаммед пайғамбардың өмірі туралы аз біледі, көбінесе соғыс алаңында өткізді деген түсінік қалыптасқан. Алайда бұл шындықтан алыс. Хадистерді бағалай отырып, мәртебелі пайғамбардың уақытын басқару тәсілі арқылы қандай қызмет атқарғанын түсінуге болады. Оның өмірінің көп бөлігі дұға жасауға, қоғамдағы және отбасындағы мәселелерді шешуге арналды. Өз уақытына ұқыпты болды, ысырап жасамауды басқаларға ескертті. Сарапшылар оның өмірінің барлық аспектілерін тайм-менеджменттің негізгі қағидаттарына пайдалануды ұсынады.

Қорытынды

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, біз бағыттаушы болатын исламдық мотивация моделін креативті ойланумен, уақытты тиімді пайдалану тетіктері аясында саралауға қадам жасадық. Исламның мотивациялық модулін қоғамда нұсқаулық беретін құрал ретінде қабылдаса болады. Оны оқытудың әдістемесі мен формасы – тәжірибелік жұмыс, сыни тұрғысынан ойлау технологиясы үшін қоршаған орта туралы видеоролик және қосымша көрнекілік материалдар үшін таза табиғат байлығы пайдаланылады.

Мотивациялық модульдың негізгі төрт аспектісі бар деген қорытынды ортаға шықты: 1. Мухасаба (*Muḥāsabah*) – өзіңе-өзің есеп беру мен күнтізбелік кешен жасау, «мұсылман адамның жақсы-жаман әрбір амалын, сауабы мен күнәсін таразылай отырып, оңды істеріне шүкір етіп, қателіктеріне кешірім тілеп, тәубе етіп, өкініш білдіріп, түзелуге, қайтадан сүрінбеуге бекінуін, сондай-ақ тура жолда тайсақтамай, нық жүруге талпынуы»; 2. Мурақаба (*Murāqabah*) – «өзін-өзі бақылау, тексеру немесе барлық ынта-ықыласын бір мақсатқа бағыттау дегенді білдіреді. Алланы жүрегімен ойлап, терең оймен қабылдау. Алланың әр жерде, әр кеңістікте өзін көріп, естіп, біліп тұрғандығын сезіну»; 3. Мутабаа (*Mutāba‘ah*) – мәртебелі пайғамбардың ісін үлгі тұту, іс жасағанда Мұхаммед пайғамбардың өзі жасағандай жасау керек деген тұжырым; 4. Мушаһәда (*Mujāhadah*) – «яғни Алла Тағаладан басқа еш нәрсенің жүректе болмауы» дегенді білдіреді және «жазбаларда «уәридат» деп аталатын фәйздерге, яғни сыртқы және ішкі дүниесіне нұрлардың қаптауы сияқты ниғметтермен қауышу».

Ислам мотивациясы ұғымы қазіргі қоғам өкілдеріне жеткіліксіз деңгейде ұсынылып отыр, сондықтан түсінбеушілік жағдайларға тап болады. Осы тақырыпты зерттеуі – іргелі және сенімді болмысқа мойынсұнушылыққа деген ұстанымдарды менгеруге түрткі болды. Әрбір тәсіл адам санасының өлшеміне сәйкес келеді. Алынған модульдер тәртібі қисынды және мақсатқа жету жолын жеңілдетеді. Мотивацияның рухани аспектілері арқылы бағалаудағы нақты және тұжырымдалған ғылыми тәсіл – адамның хәлін оңалтып, оны діни тұрғыда анықтайтын уәждер негізінде нақтылана береді.

Әдебиеттер

- Abdullāh, Y.A. (2015) “Holy Qur’ān Translation in English”. Web recourse. URL <http://www.muslimaccess.com/quraan/translations/yusufali/>
- Bewley, T. (1999) “Work Motivation.” Cowles Foundation for Research. Web recourse. URL <http://cowles.econ.yale.edu/>
- Eleftheria, E. (2014) Chapter on Islamic leadership for wisdom in business publication. – France: University of Nice Sophia: “Antipolis”.
- Найықал, М. Н. (2012) “The Life of Muḥammad”, Isma‘il Razi A. Al Faruqi Translation. [Elektronды resurs]. URL: http://www.witness-pioneer.org/vil/Books/MH_LM/default.htm
- Mohamed, M., and others. (2015) Concept of motivation in Islam. – University of Wales Trinity Saint David. – 266.
- Nitin, N. and others. (2010) “Employee Motivation, a Powerful New Model”. Harvard Business Review, Web recourse. 2nd. URL <https://hbr.org/2008/07/employee-motivation/ar/1>
- Skinner, B.F. (1972) “Beyond Freedom and Dignity”. Contemporary Sociology, 1.1., 19. Web recourse. – 216 p.
- Иззуддин ибн әл-Асир (555-630), Усд-ул-ғаба фи ма’рифатил-асхаб. Электронды ресурс. URL <http://fatua.kz/kz/post/viewid=687>.
- Имам Нәуәуи. (2014) Хадистер жинағы (риядус салихин). – Алматы: «Көкжиек» баспасы. – 656.
- Құран Кәрім. Қазақ тілінде сөзбе-сөз мағынасы. Аударғандар: Мұхаммед Шыңғыс қажы, Ермек Мұхаммедқали. – 624 б.

Маслоу, А.Г. (1999) Дальние пределы человеческой психики / Перев. с англ. А. М. Татлыбаевой. Научи, ред., вступ. статья и коммент. Н.Н. Акулиной. – СПб.: Евразия. – 432.

Нуман, А.Х. Мотивация на успех в исламе [Электронды ресурс]. URL <https://videohot.ru/watch/motivatsiya-k-chemu-ti-stremishsya--numan-ali-Khan/aNj-JshfGjo>.

Тайм-менеджмент в жизни Пророка Мухаммада. http://www.info-islam.ru/publ/stati/statji/tajm_menedzhment_v_zhizni_proroka_mukhammada/5-1-0-15105

References

Abdullāh, Y.A. “Holy Qur’ān Translation in English” [Elektronny resurs]. 2015. URL <http://www.muslimaccess.com/quraan/translations/yusufali/>

Bewley, T. “Work Motivation.” Cowles Foundation for Research,. [Elektronny resurs]. 1999. URL <http://cowles.econ.yale.edu/>

Eleftheria, E. (2014) Chapter on Islamic leadership for wisdom in business publication. – University of Nice Sophia-Antipolis, France.

Haīykal, M. H. (2012) “The Life of Muḥammad”, Isma‘il Razi A. Al Faruqi Translation. [Elektronny resurs]. URL http://www.witness-pioneer.org/vil/Books/MH_LM/default.htm

Imam ibn al-Jauzi shane islamdagi time menedgment. [Imam Ibn al-Jawzi and Time Management in Islam]. [Elektronny resurs]. URL <https://azan.ru/durus/read/10-shyi-nasihah-imam-ibn-al-dzhauzi-zhane-Islamdagi-taym-menedzhment-15597>.

Izzuddin ibn al-Asir (555-630), Usd-ul-faba fi ma‘rifatil-ashab [Elektronny resurs]. URL <http://fatua.kz/kz/post/viewid=687>

Kuran Karim. Kasakh tilinde sozbe-soz magynasy. [The Quran. Meaning in the Kazakh language]. Audargandar: Muhammed Shingis kaqhi, Ermek Muhammedkali. – 624 b.

Maslow, A.H. (1999) Dalnie predely shelowesheskoj psikhiki [The far reaches of the human psyche] / Perv. s angl. A. M. Tarlybaevoi. Nauchn, red., vstup. Statia I koment. H.H. Akulinoi. - SPb.: Eurasia. – 432.

Mohamed, M., and others. Concept of motivation in Islam.. – Unviersity of Wales Trinity Saint David, – 266 p.

Nauau. (2014) Hadister shinagi (riadus salihin). [Imam Nawawi Hadist Collection]. – Almaty: «Kokzhiek» baspasy. – 656.

Nitin, N. and others. (2010) “Employee Motivation, a Powerful New Model”. Harvard Business Review, Web. 2nd. [Elektronny resurs]. URL <http://hbr.org/2008/07/employee-motivation/ar/1>

Numan, A.Kh. The motivation for success in Islam. [Elektronny resurs]. URL <https://videohot.ru/watch/motivatsiya-k-chemu-ti-stremishsya--numan-ali-Khan/aNj-JshfGjo>

Skinner, B.F. (1972) “Beyond Freedom and Dignity”. Contemporary Sociology, 1.1., 19. Web. – 216.